

H. C. ANDERSENS BREVE TIL
FREDERIK OG LUDVIG LÆSSØE

AF

H. TOPSØE-JENSEN

Torsdag 25. Maj 1964 solgtes ved en opsigtsvækkende Auktion i København dr. med. *Eiler Høeg's* H. C. Andersen-Samling, og efter en haard Kamp erhvervede Det kongelige Bibliotek 12 af de 14 Originalbreve fra Digteren, der blev udbudt til Salg.

Gennem sin Moders Forældre stammede Dr. Høeg fra Familier, som H. C. Andersen i sin Ungdom var knyttet nært til. Hans Morfars Moder var Fru Signe Læssøe, kendt fra „Mit Livs Eventyr“ og fra Bille & Boghs Samlinger af Breve til og fra Andersen. Hendes Søn Ludvig (1808-1878), Slotsforvalter paa Rosenborg, var først gift med Augusta Hanck (1811-1848), Dr. Høegs Mormor, og efter hendes Død med Søsteren Louise Hanck (1814-1882). Søstrene var Døtre af Adjunkt i Odense J. H. T. Hanck; ældst af hans seks Pigebørn var Forfatterinden Henriette Hanck (1807-1846), en af Andersens mest trofaste Korrespondenter. Adjunkt Hancks Hustru Madseline var Datter af den bekendte Bogtrykker og Avisudgiver Christian H. Iversen (1748-1827), en af de første, der tog sig af den vordende Digter – han gav ham 1819 Anbefalingsbrev med til Danserinden Mad. Schall, da den nykonfirmerede stod foran sin dumdristige Rejse til Hovedstaden.¹⁾ Iversen havde ved Odense Kanal sit Landsted Tolderlund; her kom H. C. Andersen under sin Skoletid i Slagelse som Gæst og vedblev hermed efter Iversens Død indtil 1840, først hos Enken Mad. Kirstine Marie Iversen, f. Nielsen, der døde 1837, derefter hos hendes Datter og Svingesøn.

Eiler Høeg var altsaa vokset op i en særlig H. C. Andersen-Atmosfære, og Arv af Breve og Dedikationseksemplarer fra Digteren til Familien lagde Grunden til hans betydelige Samling af Anderseniana, som han med Glæde og Stolthed foreviste for interesserede Besøgende i Lægeboligen i Jægerspris. Selv har han et lille Forfatterskab om Digteren bag

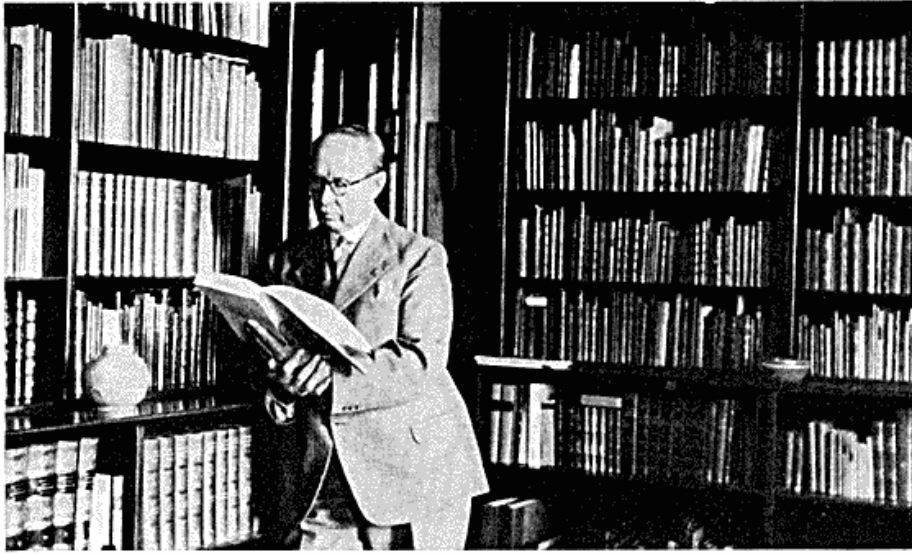
sig. En Pjece med den fordringsfulde Titel „Om H. C. Andersens 'Afreageren'“ (1940) er i Realiteten en Udgave af en fordringsløs Parodiekomedie „Truth“, opført af Børn i Familien Collin.²⁾ Vigtigere er en værdifuld Afhandling i „Anderseniana“ 1939: „H. C. Andersen og hans Odense-Venner i Familierne Iversen og Hanck“. I samme Aarsskrift publicerede han 1934 en bibliografisk Fortegnelse: „Af og om H. C. Andersen i Illustreret Tidende Bind 1-22 Aar 1859-1881“.

Fra Familierne Iversen og Hanck ejede Dr. Høeg 12 udmærkede Breve. De blev nogle Aar før hans Død solgt til H. C. Andersens Hus i Odense, som ogsaa købte hans Eksemplar af den uhyre sjældne 1822-Udgave af Andersens første Bog „Ungdoms-Forsøg. Af Villiam Christian Walter“³⁾. Det var da rimeligt, at Kgl. Bibl. sikrede sig Brevene til Læssøerne, Høegs københavnske Familie. Ogsaa her kom det altsaa til at dreje sig om 12 Breve, idet de resterende to gik til Norge, men heldigvis ejer Biblioteket Fotostater deraf. Det største og bedste af de to manglende, skrevet til Ludvig Læssøe og dateret Aarhus, Fredagmiddag Kl 12 den 4 Juni 1830, findes tilmed fuldstændigt i Facsimile mellem S. 20 og 21 i den fornemt udstyrede Auktionskatalog.

Købet omfatter fem Breve til Ludvig Læssøe: Odense 22.6.1830, Hofmangave 13.7.1830, Paris 8.8.1833, København [14.11.1839], Glorup 28.7.1850. Seks Breve til Frederik Læssøe: Paris 8.8.1833, København 23.2.1838, 9.3.1838, og 10.4.1838, Glorup 25.7.1839 og København 25.4.1842. Dette sidste er i Virkeligheden at betragte som et Omslag om en vedlagt Introduktionsskrivelse til den østrigske Lystspilforfatter Alexander Baumann, som Løjtnanten, den senere berømte Oberst, altsaa ikke har faaet afleveret under sit Ophold i Wien. Endelig et lille Brev til Fru Louise Læssøe, dat. Holsteinborg 18.12.1865.

Af de 12 Breve var seks helt eller delvis trykt tidligere, to til Ludvig og fire til Frederik Læssøe. Heraf findes de fem i Bille & Boghs fortrinlige Samling „Breve fra H. C. Andersen“, I, 1878. Det sjette Brev – og det højest betalte af Brevene til Frederik Læssøe – havde Dr. Høeg selv offentliggjort i Uddrag i Berlingske Aftenavis 19.4.1929 i en Artikel „En Gravblomst af H. C. Andersen“. Disse Breve, som naturligt nok var Samlingens betydeligste, blev ogsaa bedst betalt.

Blandt de utrykte Breve gik Brevet til Fr. Læssøe med Indlæg til Alexander Baumann højest; lavest laa en Skrivelse paa een Side til Ludvig Læssøe, afleveret til ham den Novemberdag 1839, da han begyndte sin Udenlandsrejse. Paa Andenpladsen blandt de utrykte kom mærkværdig nok det sidst udbudte, Brevet til Fru Louise Læssøe fra 18.12.1865, 2½ Side, fra en Periode, hvor det vrimler med Andersen-Breve, og i sig selv

Dr. med. Eiler Høeg i Lægeboligen på Jægerspris, fotograferet 1943.

ret uinteressant. Først paa Fjerdepladsen finder vi det Brev, som baade ved Anledning og Indhold maa betegnes som mest bemærkelsesværdigt, Brevet til Ludvig Læssøe fra 28.7.1850 om Broderen Frederiks Død i Slaget ved Isted. En Bogauktions Luner erkendes maaske allerbedst, naar vi ser paa de to bittesmaa Billetter, en til hver af de to Brødre, som Andersen skrev 8.8.1833 i Paris. For den indholdsrige til den berømte Frederik betaltes 700 Kroner mindre end for den ret ligegyldige til den ubekendte Ludvig.

1.

Men nu lidt om Brevenes Modtagere og om Brevene selv. I Sommeren 1828 gjorde den unge H. C. Andersen Bekendtskab med Familien Læssøe, der laa paa Landet paa Christiansro i Taarbæk,⁴⁾ og i de følgende Aar havde han sin stadige Gang i Hjemmet, kom der i Reglen om Torsdagen og ofte ogsaa om Søndagen. Familiens Overhoved, tidligere Gros-serer, siden 1818 Havnekontrollør i København Niels Frederik Læssøe hører man ikke meget om, og han døde allerede 9.6.1831, 56 Aar gl. Saa meget større Rolle spillede hans anden Hustru Signe (1781-1870), Datter af den kendte Patriot og Folkeviseudgiver, Kaptajn W. H. F. Abrahamson, Forfatter til Visen „Min Søn, om Du vil i Verden frem, saa buk!“ Fru Læssøe⁵⁾ tog sig varmt af den unge Digter, og Venskabet

holdt til hendes Død. Andersen har dog nok været tilfreds med at faa hende lidt paa Afstand efterhaanden som Aarene gik. Hun var begavet, meget belæst, et begejstret Følelsesmenneske, men noget besværlig: dominerende, selvoptaget, temmelig snerpet, ret taktløs, naar det gjaldt Poetens Hjerteranliggender, ikke ganske loyal i Omtalen af ham til fælles Bekendte. Med sin bestandige Bedreviden vilde hun, især i hans unge Aar, ogsaa optræde som hans Mentor i æstetiske Anliggender. Men man gør sig nu engang let latterlig ved at give Rollen som korrigerende Smagsdommer overfor et Geni. Hendes ganske kønne, men eksalterede og sentimentale Breve er fyldigt repræsenterede i „Breve til H. C. Andersen“.⁶⁾

Fru Læssøe sad som Enke i smaa Kaar med syv Sønner; i Mandens første Ægteskab var der tre Døtre. Den ældste af Sønnerne, Herman (f. 1806), var Landmand og vistnok kommet hjemmefra, da H. C. Andersen fik sin Gang i Huset. Denne holdt sig derfor til de to næste: Ludvig (f. 1808) og Frederik (f. 1811). Medens Andersens Breve til Signe Læssøe besynderligt nok er havnet i Oberst Læssøes Arkiv i Rigsarkivet, er Digterens Breve til Frederik Læssøe selv altsaa nu kommet til Kgl. Bibl.

Frederik Læssøe (1811-1850), Treaarskrigens betydeligste militære Begavelse, behøver ingen nærmere Præsentation. Hans Virke som Hedemanns Stabschef i Felttoget 1848 og hans Død i Slaget ved Isted husker alle. Anderledes med Broderen Ludvig, som sikkert er ganske ukendt i vore Dage. Oplysninger om hans vita kan hentes i P. Brocks bekendte grundige Værk „Efterretninger om Rosenborg“,⁷⁾ og i Georg Galsters Afhandling „En Lundemønt fra kong Niels“⁸⁾. Han var født 22.10.1808. Om hans Uddannelse meldes intet. Han var ikke Student; Andersens Breve viser, at han har haft Planer om at blive det, men de er aldrig realiseret. Allerede 21.9.1826 blev han ansat som Volontær i det danske Sekretariat under General-Toldkammer- og Kommerce-Kollegiet, hvor han efterhaanden avancerede til Kammerskriver og Kopist.

Hans virkelige Interesser laa imidlertid paa et andet Felt. Han var Møntsamlere og er tidligt – Brevene fra 1830 viser det – kommet i Forbindelse med C. J. Thomsen, der fra 1832 tillige var Inspektør ved Det kgl. Mynt- og Medaillekabinet. Thomsen publicerede 1836 i Grotes „Blätter für Münzkunde“ tre Tavler med 73 middelalderlige Mønter, tegnede af Læssøe, og knyttede ham som Medarbejder ved Ramus' og Devegges aldrig fuldførte Værk om de middelalderlige danske Mønter. Ogsaa Myntkabinetets Direktør, P. O. Brøndsted, har han gjort Bekendtskab med – i Juli 1834 skriver Fru Læssøe til Andersen: „Ludvig skal nok hilse Brøndsted“⁹⁾ – og da denne planlagde en Samling Afstøbninger af antike og andre Mønter, der skulde danne et Grundlag for

kommende numismatiske Arbejder, sendtes Læssøe med offentlig Understøttelse paa 800 Rd. fra November 1839 til Maj 1840 paa en Rejse til Paris og London, hvor han satte sig ind i de bedste Metoder til at afstøbe Mønter i Svovl. „Den store afstøbningssamling, som endnu opbevares i syv store smukke skabe, er Læssøes arbejde“ (Galster).¹⁰) Brøndsted tog selv med paa Rejsen. Fra Afrejsedagen har vi et Brev fra H. C. Andersen, adresseret til „Hr L. Læssøe, endnu i Kjøbenhavn“ og dateret „Kjøbenhavn, den Morgen De reiser 1839“. Som det fremgaar af Aviserne var det 14.11.1839, sidste Gang Dampskibet Frederik den Sjette dette Aar sejlede til Kiel. I Brevet hedder det: „Notitser til Paris er taabligt at skrive, De træffer Landsmænd der og er jo selv i Armene paa en gammel Pariser, vor gode Brøndsted, send ham en Hilsen fra mig, det var i Byernes By vi mødtes, skammeligt er det af mig ikke at have holdt paa dette Bekjendtskab, men der er en Skjæbne og den kunne vi Tyrke-Børn ikke undgaae“. Læssøe og Brøndsted findes i Avisens Passager-Liste, og det samme gælder to andre Herrer ombord, som Digteren ogsaa beder Læssøe hilse og aflevere Breve til, „eet til Kammerjunker Coyet fra Sverrig og eet til Major von Jensen (Oversætteren af en Spillemand)“.

6.4. 1841 blev Ludvig Læssøe udnævnt til Kopist ved Det kgl. Mynt- og Medaillekabinet, og i denne Stilling blev han til sin Død; Myntkabinetet havde indtil 1867 tilhuse paa Rosenborg. Samtidig med at Worsaae blev Inspektør ved De danske Kongers kronologiske Samling blev Læssøe 15.5.1858 Assistent ved Rosenborg og flyttede ind i Forvalterboligen paa Slottet, og da Kommandanten, Oberstløjtnant Würtzen døde, blev han 16.11. samme Aar konstitueret som Slotsforvalter. Endnu et Avancement tilfaldt ham. Da Worsaae 26.2.1866 blev Direktør for Rosenborgsamlingen, blev Læssøe samme Dag Inspektør. Fra Kammer-assessor 1847 var han steget til Kammerraad 1866; 1875 blev han Ridder af Danebrog. Han døde af Lungebetændelse 26.7.1878 efter faa Dages Sygdom. Hans betydelige Møntsamling (3355 Numre) solgtes ved Auktion 25.9.1879.

Det var i Aarene inden Læssøes første Giftermaal, medens han endnu boede hos sin Moder, at H. C. Andersen havde Forbindelse med ham. De bedste af Brevene er saa tidlige som fra Sommeren 1830, og dem skal vi straks vende tilbage til. Fra hans senere Aar kendes kun et Brev fra Andersen, og det har ikke tidligere været trykt. Det afgørende Felttog i 1850 var begyndt, og 26.7. naaede Nyheden om Isted-Slaget H. C. Andersen paa Glorup. 27.7. kom der nærmere Efterretninger, bl. a. om at Oberst Læssøe var blandt de faldne; „jeg blev bedrøvet især for Moderen, tænkte paa ham, vor Ungdoms Tid“, skriver Digteren i sin Dag-

bog. Først 28.7. faar han Aviserne, der sætter ham i en uhyre afficeret Stemning; „da jeg var ene græd jeg mig ud. Om Aftenen seent skrev jeg Brev til Fru Lessøe, men lagde det inden i et Brev til Ludvig Læssøe.“¹¹⁾

Brevet til Fru Læssøe kendes ikke, men nu har vi altsaa her det smukke lille Brev til hendes Søn Ludvig, dateret Glorup ved Nyborg den 28 Juli 1850: „Jeg maa skrive Deres Moder til, jeg er saa opfyldt af hendes Sorg, hendes Tab, her er Brevet, men jeg vover dog ikke at sende det lige til hende, da jeg jo dog ikke har seet officiel Rapport om Deres Broder Frederiks Død; jeg veed heller ikke om hun har seet Aviserne, eller selv kun hørt Rygter. Kun i Tilfælde at De vist veed at vi har tabt *ham*, og at Deres Moder er underrettet derom, da giv hende mit Brev, det vil ikke gjøre hende mere bedrøvet, om hun endogsaa græder derved, det gjør godt at græde, det gjør godt at vide at Mange føler med os! Kys kjærlig hendes Haand fra mig“.

Som bekendt var Andersens litterære Eksekutorer, Redaktør C. St. A. Bille og den unge Forfatter Nicolai Bøgh straks efter hans Død gaaet i Gang med at gennemgaa hans Papirer,¹²⁾ og efter at de havde tilrettelagt et Bind „Breve til Hans Christian Andersen“ (1877), lykkedes det dem ved Henvendelser til hans Venner at samle et meget stort Materiale af hans egne Breve, hvoraf et fyldigt Udvalg – 479 Numre – udgør de to Bind „Breve fra Hans Christian Andersen“ (1878), stadig den ubetinget vigtigste af de mange foreliggende Udgaver af H. C. Andersen-Breve. Brevrækken danner en fortløbende Livsskildring af Digteren. Udgiverne har derfor set det som deres Opgave at undgaa Gentagelser, og Pladshensyn har naturligvis ogsaa spillet en Rolle. Andersen fortalte ofte den samme Historie mange Gange, da han havde saa mange og saa forskellige Mennesker at skrive til. Handlede derfor to Breve om det samme, blev det ene skudt ud, og i de Breve, der blev taget med, er der ofte markeret Forkortelser. Fra sin store Sommerrejse til Jylland og Fyn i 1830, der endte i Faaborg med Forelskelsen i Riborg Voigt, sendte Digteren fire Breve til Ludvig Læssøe: fra Aarhus 4.6., fra Odense 22.6., fra Hofmangsgave 13.7. og igen fra Odense 24.7. Bille & Bøgh udvalgte de to midterste, der er trykt S. 39-47 i første Bind af „Breve fra H. C. Andersen“, og disse Breve findes altsaa nu paa Kgl. Bibl. De er trykt uden Udeladelser af Betydning. Det første fortæller Oplevelser fra Jylland; Andersen lover den vordende Museumsmand et Stykke af en Rustning, der maa stamme fra Niels Ebbesens sidste Strid ved Skanderborg, nævner andet antikvarisk Udbytte af Turen, har saaledes ved Skanderborg fundet „vistnok et af de bedst konserverede Offersteder“ – „eller er det et Tingsted, hvad siger De?“ (Grundtegnning af Stedet findes i Brevet). I Kolding har Poli-

timesteren bedt ham gaa til C. J. Thomsen for at faa reddet Ruinen af Koldinghus. Det andet Brev, hvori Andersen stiller Studiosus Læssøe seks Stile-Opgaver, fortæller om hans Planer til en ny Digtsamling „Poetisk Jydepotte“ (den fik Navneforandring til „Phantasier og Skizzer“) og om „en sand Nydelse“ han havde paa Hofmangave: han saa „Infusions Dyr“ i en Vanddraabe under Mikroskop, og huskede vel denne Oplevelse, da han 17 Aar senere digtede Eventyret „Vanddraaben“.

De to andre Breve, begge utrykte, gik til Norge. At Bille & Bøgh udelod det sidste (Odense 24.7.1830), der melder om et nyt Digt „Hjertetyven“ og klager over det evige Regnvejr, forstaar man godt. Derimod burde det første, Rejsens allerførste Brev, skrevet 4.6. i Aarhus, absolut have været med i den trykte Samling. Det opnaaede paa Auktionen den formidable Pris af 5200 Kroner plus Salær.

31.5.1830 var H. C. Andersen afrejst til Aarhus med det daarligt sejlene Dampskib Dania, og Brevet giver nu en udførlig og munter Skildring af hans Fataliteter undervejs. Man skulde have været Kl. 6 næste Morgen i Aarhus, men det elendige Fartøj med en Maskine paa kun 40 Hestes Kraft blev af Stormen hele 12 Timer forsinket. Lodsens fra Sjællands Odde kuldsejlede; „Siden maatte vi lodde os frem, og Capitainen var meget taus, snakkede hvert Øieblik til Styrmanden; og naar vi andre spurgte om noget, nævnede han altid *Guds Navn*, hvilket tog sig meget fordægtig ud paa hans Læber“. Omsider kom man dog til Aarhus; „hele Gaden seilede med mig“. I Aarhus beser han bl. a. Oberst Julius Høegh-Guldbergs Samling af Oldsager, „mange Forsteninger, Hovedpyndt og et Been af en Kjæmpe-Jomfru, med samt hendes curiose Hals-Baand af Rav-Stykker, og en Messing-Ring til at sætte om Hovedet og slynge Lokkerne i, samt nogle klodsede Haarnaale“. Med A. F. Elmquist, „Læsefrugterne“s Udgiver, kørte han Tur i Risskov, „der var saa fuld af Løg, at Vandet kom mig i Øinene, her kan ret Indvaanerne blive elegiske stemte; Udsigten var ganske deilig, tænk Dem en smuk Bøgeskov, med høie bratte Klinter, hvor de gamle Egerødder stikke ud, og neden for Havet saa langt Øiet rækker; man seer Samsø og hele Molboernes Land“. Domkirken kunde ikke maale sig med den i Roskilde eller med Sct. Knud i Odense.

2.

8.8.1833, en Uge før H. C. Andersen forlod Paris, var han ifærd med at skrive et langt Brev til Fru Læssøe, dateret den følgende Dag.¹³⁾ I samme Brev lagde han to smaa Billetter, Paris den 8 August 1833, een

til Ludvig og en til hans Broder Frederik, begge hidtil utrykte. Af Brevet til Ludvig fremgaar, at denne aabenbart har Planer om nu til Oktober at gaa op til Artium: „Nu nærmer da October sig! faae ikke formange Løvfalds Ideer, lad just det grønne Bord med sin Farve give Dem Haab. Examen er let, meget let! vær kun ikke bange“. Modet maa dog have svigtet Ludvig, der har udskudt Afgørelsen til det følgende Aar, for Andersen skriver 24.9.1834 til B. S. Ingemann om Fru Læssøe: „hun har i denne Tid en slem Spænding at være i: tre af hendes Sønner ere oppe til Examen, En paa Høiskolen, En til Philosophicum og En til Artium“. ¹⁴⁾ De to første er Frederik og Christian Læssøe, den tredje Ludvig. Heller ikke denne Gang havde han Lykken med sig. – Pariserbrevet fortsætter med at prise Museerne: „De skulde være her, see det gamle Louvre med Antiquiteterne, det er noget andet en[d] rustne Kobberskillinger, deilige Marmorguder, der længe have sovet i Jorden, men nu ere komne til Værdighed igjen. Maleriesamlingerne ere ganske herlige“. Han slutter med at forsikre: „Hjemvee har jeg slet ikke, overalt finder jeg et Hjem havde jeg kun mine Kjære hos mig“.

Kun en Ubetydelighed længere, men adskilligt indholdsrigere er det samtidige lille Brev til Frederik Læssøe. Her fortælles virkelig et Par Træk fra Livet i den store By, bl. a. fra Mindefesterne for Julirevolutionen: „Som et Beviis paa den store Frihed her finder Sted vil jeg fortælle Dem hvad jeg har oplevet i Dag. Jeg tog mig en Vogn fra Sevres til Paris, min Kudsk havde en underlig Figur og en paafaldende spæd Stemme; jeg spurgte ham om han var et Fruentimmer og han svarede ja. Det var en Enke der for at ærnære sine Børn ved at kjøre ligesom før Manden, fandt det beqvemest at klæde sig som de andre Vognkarle. Ingen stode sig over det, hvad vilde man sige hjemme? Det var ganske paafaldende med hvilken Artighed alle Mennesker blev behandlede i Julidagene af de Vagter som skulde holde Orden. De *bad* Massen om ethvert Skridt der maatte gjøres, en Soldat der trængte med et for alvorligt Ansigt ind imellem Skaren for at gjøre Plads for Kongen, rev strax en Mand Sabelen fra Siden, Soldaten blev nu hæftig, men Alle var imod ham“. Og naivt tilføjes der: „Udtalen af de franske Ord er meget forskjellig i Paris og hjemme“.

Brevet er Andersens første til Frederik Læssøe; de seks, som nu fra Dr. Høegs Samling er endt i Kgl. Bibl., synes at være alle der eksisterer fra Digteren til den unge Officer. To Breve – flere har der ikke været og begge er de trykt i „Breve til H. C. Andersen“ S. 419-25 – fra Læssøe til Andersen findes iforvejen paa Kgl. Bibl., det sidste i den Collinske Brevsamling IX; om det første skriver Andersen 2.11.1858 til Fru Læssøe:

„et rigt, velsignet Ungdoms-Brev, det eneste, jeg har fra ham, gjemmer jeg i mit Album“. ¹⁵⁾

Det er vanskeligt gennem de faa Steder i Andersens Breve, hvor Ludvig Læssøe omtales, at faa et Indtryk af ham. Mest tales der om hans Interesse for Numismatik. Andersen har fundet en Mynt i Pæstum til ham ¹⁶⁾ og har ogsaa gemt en fra Amfiteatret ved Capua; „men da denne er fra Trajans Tid, har den vist ingen synderlig Værdi for ham“. ¹⁷⁾ Og han sender ham venlige Tanker paa Palatinerhøjen og paa Akropolis. ¹⁸⁾

Anderledes med Frederik Læssøe, af hvis betydelige Personlighed han, fra første Øjeblik de mødtes, har modtaget stærke Indtryk. I Anledning af Digterens Kondolence-Brev til Fru Læssøe skriver hendes yngste Søn Viggo Læssøe 5.8.1850 til ham: „At Frederiks Død maatte volde Dem stor Bedrøvelse, derom tvivlede jeg ikke; thi hvor mange Tanker har De ikke vekslet med ham! Jeg husker jo godt, med hvilken Opmærksomhed og Glæde jeg som Dreng hørte paa Samtalerne mellem Dem og Frederik, dengang De kom til os om Søndagen“. ¹⁹⁾ To Dage før havde Digteren selv skrevet til H. C. Ørsted (3.8.1850; dette Afsnit af Brevet indlemmede han 1855 i „Mit Livs Eventyr“): „Læssøe, veed De, var en Ven af mig; jeg havde kjendt ham, fra han var ung Cadet og altid følt, der maatte blive noget Dygtigt af ham; hans Forstand var uendelig klar, hans Villie saa fast, og dertil kom Kundskaber og høi Dannelse. Jeg havde ham saa kjær. Hvor tidt har han ikke, skjøndt yngre end jeg, overfløiet mig med kjække, modige Tanker; han drillede mig saa spøgende, naar der kom sygelige Skud i min Phantasie. Vi havde tidt, paa Veien fra hans Moder ind til Byen [Fru Læssøe boede i 1830erne paa Østerbro overfor Sortedamssøen], saa levende talt om Øieblikket, om Verden og Fremtiden – nu er han borte!“ ²⁰⁾ „Hans Moder skjændte tidt lidt paa mig, fordi jeg foretrak ham for hans andre Brødre“, staar der i et Brev til Jonas Collin 29.7.1850. ²¹⁾

En Genspejling af disse Samtaler har vi i en lille Brevveksling i Vinteren 1838. Læssøe er i Roskilde, og Andersen sender ham to Breve 23.2. og 9.9., et helt Skriftemaal. Det er første Gang han henvender sig skriftligt til ham, hedder det 23.2., „og med Pennen i Haanden er jeg et ganske andet Menneske, end Ansigt til Ansigt“. Han har Læssøe uendelig kær, agter hans Karakter og ser op til hans Forstand; kun i Fantasi og Følelse tror han sig overlegen. Gid de et Par Maaneder kunde leve sammen i Udlandet! (Ønsket gik i Opfyldelse 1843 i Paris.) Han erkender, at han ikke kan sætte sig saa høje kunstneriske Maal, som han gerne vilde; „nu er jeg tidt nødt til at tænke paa en Green af Brødtræet og derfor give slip paa den af Lauerbærret“. Hans Ideal af Tidsalderens Digter er lige

saa stort, om ikke større end Læssøes. Men for Øjeblikket har han hverken Mod eller Lyst til ret at gøre noget. „Et Eventyr arbejder jeg paa [„Lykkens Kalosker“], men er nu kjed af disse Jongleur-Kunster med Phantasiens Guldæbler. Poesie er der i mig, ganske brak kan jeg ikke ligge, og derfor skyder lyriske Græsstræe op, som de kritiske Stude kunne gnave paa“. Og saa afskriver han sit Digt „Mene, mene, tekkel, upharsin“, hvis Fremsigelse paa Teatret af politiske Grunde er blevet forbudt.

Læssøe svarer lidt genert 3.3.²²) Han mener, at Andersen nu staar ved et Vendepunkt. Tiden er Filosoffernes, men Digterne skal forene Filosofiens Resultater med den profetiske Skuen ind i Fremtiden. Han anbefaler ham at studere den yngre Fichte og roser „Mene, mene, tekkel“-Digtet. Her har Andersen netop vist sin filosofiske Retning. Han er den frembringende, Læssøe selv kun den opfattende.

Og Andersen fortsætter Skriftemalet 9.3.: „For at jeg ganske skal kunde hengive mig til een som Ven, maa han eie Noget, hvortil jeg kan see opad, og det har jeg i Forstands Genstande altid gjort hos Dem; hvad Hjerte og Følelse angaaer, da har jeg ligesaa meget som De og i Phantasie lidt mere, men saaledes, maaskee er det en Forfængelighed hos mig, troer jeg os lige“. Og saa hedder det bevæget: „Intet Menneske kan mere hade at tale om Penge og Udkomme end jeg, De har vist heller aldrig hørt mig berøre denne Streng, den griber for smertelig ind i min aandelige Virksomhed, men her og denne ene Gang, kan jeg sige Dem det, der er en Plagegudinde, som hedder Trang, der er Skyld i mine største kjendte Mangler. De veed ikke hvilken Kamp jeg har kjæmpet! Mine Barndomsaar gik hen uden at jeg lærte noget. I fattig, aandløs Omgivning er jeg opvoxet; Ingen ledte mig, Ingen gav min aandelige Kraft nogen Retning, den brændte som et Irllys. – Da jeg endeligt kom i en Skole, blev jeg saa haardt og maskinmæssigt behandlet at det var et Under jeg ei gik til Grunde. For Publicum, offentligt har jeg gjort hvert Trin paa min Digterbane, den har været et Skuespil hvorved Tallerkenen er gaaet omkring for at skaffe Kunstneren sin Føde. Dog har jeg bragt det til at faae et Navn, ja selv Skyggen af dette uden for mit Fødeland, men jeg staaer endnu lige saa fattig, ligesaa hjælpeløs, som da jeg med min Byldt i Haanden traadte ind af Vesterport og mindre lykkelig, thi da havde jeg Sjælen fuld af smukke Drømme, nu derimod af en Virkelighed, af en Erkjendelse, der viser mig hvad jeg mangler og det næsten umulige i at vinde det!“

Og saa rider han en af sine kæreste Kæpheste: „Det at reise, er den bedste Skole for mig, men det tænker Vedkommende ikke paa, og hvor kunne de ogsaa det“. Kunde han komme paa en Donau-Rejse og til

Konstantinopel, skulde han anderledes end den feterede Turist-Skønaand Pückler-Muskau „paa Papiret male et Fata Morgana, saa de Alle skulde raabe: 'Ægypten, Syrien, ja vi kjende det!'“ – men i Stedet for maa han nøjes med (som i „Kun en Spillemand“) at synge om Nyhavn, om de indefrosne, forladte Skibe, hvor kun en Krage er Hersker paa Dækket. Brevet ender med en Afskrift af Løjtnantens Digt fra „Lykkens Kalosker“ (stadig under Arbejde): „Gid jeg var riig“. „Det er en gammel Historie, det vil sige knap eet Aar gammelt, jeg havde det selv lidt for varmt om Hjertet, men ingen mærkede det, ikke engang De, min gode Ven, men det var ogsaa een af de *smaa!* nu er det afkjølet og det eneste Udbytte af den Eruption, er dette lille Digt, som jo nok kan gaae for en net lille Lava-Afstøbning. Ikke sandt?“

Af disse to vigtige Breve til den unge Officer har Kærnestederne naturligvis været trykt hos Bille & Bøgh (I, S. 405-12). Men der kan blandt de oversprungne Partier hentes ganske morsomme Ting. Selv naar Andersen som her tumlede med sit Livs og sin Kunsts store Problemer, kunde han dog ikke dy sig for ogsaa at give lidt Bynyt med i Købet.

Her er et Par Prover paa Afsnit, udeladt i den trykte Brevudgave. I Brevet fra 23.2.1838 fortælles om Heibergs „Fata Morgana“: „Fata-Morgana har De vel læst? den er kjedelig at see; de poetiske Steder gaae tabt i det udramatiske Stykke, der er tungt og elendigt udstyret. Ideen selv er mig ikke klar, skjøndt nu hele Byen ansee det for en Skam ikke at begribe dette *dybe* deri“.

Og 9.3.: „Af Nyheder kan jeg fortælle Dem, at Oehlenschlägers Oluf den Hellige har faaet en ganske deilig Musik (siger man) af Harttmann, og hvad især hele Byen taler om, Bournonville har arangeret Slaget ved Stiklestad saa ypperligt, at det nævnes som hans meest effectfulde Arrangement for Scenen og det er meget sagt! I Slaget selv kommer 75 Mennesker paa Theatret. Dinesen skal have udfordret Lieutenant Falbe, men om denne Knald-Scene kommer istand vides ikke. – Min Roman, kun en Spillemand, seer jeg er der anmeldt to forskjellige Oversættelser af i Tydskland, gid den der bedre smage dem, end det synes at være Tilfældet her“.

Godt tre Uger senere, 1.4.1838, begynder Læssøe, der stadig er i Roskilde, paa et Svarbrev.²³⁾ Det bliver til en noget kunstig Lykønskning til Andersens Fødselsdag næste Dag med Udblik til den næste Tilværelse, der venter os efter Afslutningen af dette Jordeliv. Det er en vanskelig Sag, siger han, at korrespondere med Andersen, hvis Breve er *smaa* Digtterværker, medens hans kun er „Smaastykker af halvfordoiede, halvgjennemtænkte Verdensanskuelser, udtrykte i et knudret, utydeligt Sprog“,

hvilket der maaske kan være noget om. Men Brevet kommer først afsted 8.4., da han i Mellemtiden er styrtet med sin Hest. „(Styrtningshistorien, der var i høi Grad ubetydelig og kun har fundet sin Vei her som Undskyldning, maa De ikke fortælle Noget om hjemme)“.

Dette giver H. C. Andersen Anledning til omgaaende, 10.4., at svare og takke. Brevet er ikke med hos Bille & Bøgh, men Dr. Høeg har som nævnt benyttet store Partier af det i sin før omtalte Artikel „En Gravblomst af H. C. Andersen“ (Berlingske Aften 19.4.1929).

Digteren lover at lade være med at fortælle om Rideuheldet, men er dog temmelig ængstelig i den Anledning: „De er haardfør, eller *vil* være det, altsaa maae et Stød, der kan have holdt Dem 3 Dage i Sygelighed, ikke have været ganske ubetydeligt“. Men saa gaar han over til lettere Materier, nemlig til at fortælle om sin Værtinde i Nyhavn Nr. 280 (nu Nr. 20), Skipperenken Karen Sophie Larsen, f. Kjøller (ca. 1797-1862), hvis Snak og barokke Paafund han senere benyttede i „Fuglen i Pæretæet“, i „Den nye Barselstue“ og i „At være eller ikke være“. ²⁴ Allerede i Oktober 1834, faa Maaneder efter at han var flyttet ind i sine Værelser, havde han i Madammens Navn skrevet et Gravvers i Adresseavisen over hendes Mand, der var forlist paa Rejsen hjemad fra Bilbao. ²⁵ Nu kom hun igen i et lignende Ærinde:

„Min Værtinde har leveret en ny Anecdote. For et Par Dage siden kom hun ind til mig om Aftenen Klokken 10 og var meget bedrøvet: Jeg har saamænd iaften været paa Voxcabinet, sagde hun, ‘men der skal jeg aldrig mere komme, for det hænder nu alletider naar jeg gaaer der, saa skeer der en Ulykke; tænk, nu er en Mand jeg kjender, en Spekhøker, pludselig død, der er nok sprunget en Hjerter-Aare i ham!’ – ‘Men det var ogsaa skeet,’ svarede jeg, ‘om Madammen var blevet fra Voxkabinettet!’ – ‘Det skal De ikke sige!’ sagde hun, ‘for det forsikrer jeg Dem Hr Andersen, at da jeg forrige Gang var paa Voxcabinet saa gik det ligesaadan; da jeg kom hjem havde min salig Svoger hængt sig!’ –

Igaar Morges kom Værtinden igjen ind og bad mig om jeg ikke vilde skrive hende et Gravvers over Spekhøkeren, ‘thi de venter det af mig’, sagde hun, ‘Alle Mennesker veed jo at De boer hos mig og saa lader det saa underlig om jeg ikke giver et Vers.’ Jeg skrev da eet, der ender med: ‘I Kisten er kun Jord, et vissent Blad, det som vi elsked’ boer hos Lysets Hære,’ men nu var hun lidt ængstelig for den sidste Linnie, da Folk saa let kunde tro at hun havde holdt af Spekhøkeren. ‘De veed nok’, sagde hun, ‘hvorledes Folk er, de sætter strax sammen og naar der staaer ‘elsked’, saa kan man ikke fortænke dem’. Jeg beroligede Konen og Verset kom, som det var, i Avisen“.

Verset fandt Dr. Høeg i Adresseavisen 1838, Nr. 85, 10.4. – altsaa samme Dag Brevet skrives. Den alvidende H. G. Olrik kunde oplyse ham om, at den besjungne C. F. Ryder (1790-1838) ikke var Spækhøker, men Mel- og Grynhandler samt Rugbrødsbager. Verset lød saaledes:

VED CHRISTIAN RYDERS GRAV

Jeg saae Dig nys, da var Du karsk og glad,
Hos Dig og Dine var saa godt at være.
Nu Kredsen er som Avner splitted ad,
Brat tog Dig Døden bort fra Dine Kjære.
„Guds Villie skee!“ var Bønnen som Du bad,
„Guds Villie skee!“, den Bøn vi og frembære.
I Kisten er kun Jord, et vissent Blad,
Det som vi elsked, boer hos Lysets Hære.

L -

Høeg har i sin Artikel ogsaa medtaget Slutningen af Brevet, der bl. a. skildrer Andersens Glæde over, at et stort Udvalg af hans Digte er oversat til Tysk i Samlingen „Die Harfe der Skalden“.²⁶⁾ Hidtil utrykt er følgende Bynyt om Danserinden Lucile Grahn, Henrik Hertz' friske Fiasko paa Det kgl. Teater, Jerichaus første Buste af vor Digter og et Møde med det høje Par, Arveprinsen og hans Gemalinde: „Forleden hyssedes der slemt af Jomf: Grans korte Skjorter, – maaskee fordi de ikke vare korte nok! jeg kan godt taale det. Herts's Vaudeville: Flugten til Sprogø, er i en Grad kjedelig, De ikke gjør Dem Begreb om, hverken Fru Heibergs Tale til Publicum, Phisters Lune, den smukke Decoration, eller Herts's store Partie, var istand til at holde det. Jeg gik før det var ude. Det skal nu forkortes og spilles igjen. Musikvalget er ubetydeligt. Det er en ussel Dialog fuld af Kjældermænd, som: Jeg holder af Monopoler! – Saa er De en Monopolak! – Min Buste, hører jeg, er kommet paa Udstillingen. Prinds Ferdinand og Caroline, standsede mig forleden paa Gaden for at sige mig Complimenter for Spillemanden; O T kunde de ikke lide og Improvisatoren var en Perle forsikkrede Prindsessen, ellers lod det til hun holdt endnu mere af Frøken Bremer: 'Prindsen', sagde hun, 'har kjøbt alle hendes Romaner!' –“

Brevene fra 1838 er nok Samlingens betydeligste. Men ogsaa fra 1839 findes et langt Brev, skrevet paa Glorup 25.7. og trykt med Overspringelser hos Bille & Bøgh.²⁷⁾ Det handler mest om den venlige Modtagelse, Andersen i sidste Uge af Juni havde faaet i Skaane hos Baron Wrangels paa Hyby; han ser det som „et smukt, et glædeligt Tidernes Tegn at

Nationerne saaledes smelte sammen“. Saaledes vil det i aandelig Henseende gaa de tre nordiske Riger; „den haardeste Hals bliver Norge, thi der er nok Dannelsen mindst, men det kommer“. Dagen før har han derfor i Lykkesholms Skove digtet en skandinavisk Sang („Vi er eet Folk, vi kaldes Skandinaver –“), der afskrives i Brevet. Næste Dag fik Fru Henriette Collin den ogsaa.²⁸⁾

I de udeladte Partier berettes, at Dr. Julius Ed. Hitzig i Berlin, Chamisso's Ven, der skal udgive Chamisso's Biografi og hans Breve, har opfordret Andersen til at laane ham, hvad han har. Desværre er der kun to, „der ere af Værd og Størrelse til at meddele; begge disse indeholde Chamisso's Dom over mig, som Digter og i det ene er en høist interessant Udtalelse af hans Anskuelse over tydsk og fransk Litteratur i den nyere Tid.“ Endvidere: „Marmier har udgivet paa Fransk en Danmarks og Sverrigs Litteratur Historie, den er høist overfladisk, især ere de nyere danske Digtere altfor let jagne af; denne Afdeling bestaaer af 9 Blade, hvoraf de Alle staae paa eet Blad, jeg derimod – H. C. Andersen, mirabile dictu, har hele otte Blade. Heiberg er afspiist med fire Linier, Ingemann og Hauch hver med tre, Hertz har een og Christian Winther ligeledes. Ingen uden Holberg, Oehlenschläger og jeg er omstændelig behandlet, Baggesen er han ubillig imod og for at vise hans Maade at skrive paa, oversætter han i *Prosa*, hans Digt Roserne, der just i Formen har denne Duft, Blomsten selv udaander. Her bliver jeg altsaa ubillig behandlet paa den gode Maade, det nyeste Maanedsskrift, har, som sædvanligt kjørt mig til Vands“.

Sidste Brev til Frederik Læssøe, Kjøb: 25 April 1842, ved hans Afrejse til Studiecopholdet i Udlandet, indeholder, som før omtalt, kun et Par Hoteladresser samt en Bøn om at aflevere den vedlagte Skrivelse til Alexander Baumann i Wien. Baumann kan findes i en „Adressbuch“; „ellers er han i samme Bygning hvor den mere bekendte Digter Grillparzer findes“.

I Brevet til Baumann (23.4.1842) klager Andersen over, at han ikke har hørt et Ord fra denne, skønt han har sendt ham i Vinterens Løb baade Bøger og Breve gennem en Boghandel i Leipzig. Han omtaler sin netop afsluttede „En Digters Bazar“, der i Slutningen af Juli kommer i tysk Oversættelse. „Seer De Fru von Weissenthurn og Grillparzer da fortæl dem at jeg i min Bog har givet 'et Silhouet' af dem hver, som Folk siger er eiendommeligt“.

3.

Det sidste Brev i Samlingen, skrevet saa sent som 18.12.1865 paa Holsteinborg, er sendt til Fru Louise Læssøe, Ludvig Læssøes anden Kone.

Fru Læssøe har henvendt sig til Digteren; det er aabenbart længe siden, at han har været i Kontakt med Familien, siden han bemærker, at hendes Skrivelse „glædede mig, i det jeg ved den saae at jeg var erindret; jeg tænkte paa at tage Anledning af den til at hilse paa Dem og Deres Mand, men der kom ideligt Noget iveien“. Han har imidlertid opfyldt hendes Ønske: at han skulde tale hendes Søsters Sag – det maa vist være den ugifte Christiane Hanck (1808-1881) – hos Agent Clausen. „Jeg kjender ham, men har aldrig før besøgt ham, saa at vi slet ikke omgaaes. Han lovede mig imidlertid at gjøre for Deres Søster hvad han kunde, gid at Resultatet nu maa vise sig som hun kan ønske det“.

Hvad Sagen drejer sig om, ved jeg ikke. Agent Clausen maa være islandsk Købmand Hans A. Clausen, der døde som Etatsraad 1891, 85 Aar gammel. Brevet har ikke tidligere været trykt.

De tolv Breve er et værdifuldt Supplement til Kgl. Bibl.s anselige Samlinger af Breve fra H. C. Andersen. De fleste og bedste af dem stammer fra hans yngre Aar, da Breve fra ham baade er sjældnere og gennemgaaende værdifuldere, end Tilfældet er, naar vi passerer 1860. De spænder lige fra vigtige Selvanalyser og ned til en Meddelelse om Besørgelsen af en Kommission, som vi i vore Dage vilde have givet telefonisk. De fortæller meget om ham selv, men ikke mindre fornøjeligt og interessant er det at se ham bringe Bynyt tiltorvs. I Frederik den Sjettes Dage stod der som bekendt næsten intet i Aviserne af det, der virkelig interesserede Folk, men gennem gode Brevskrivere faar vi lidt Besked om, hvorledes Livet levedes bag Københavns Volde og i Provinsen. Mellem disse Brevskrivere vil H. C. Andersen altid beholde en fast og sikker Plads, og ogsaa hans Breve til Læssøe'erne er udmærkede Bidrag til Tidshistorien.

Naar saadanne indholdsrige Breve fra en international Berømthed kommer paa Auktionsbordet, opnaar de naturligt nok en høj Pris, og for et offentligt Bibliotek med begrænsede Pengemidler og vidtstrakte Forpligtelser er det vanskeligt at konkurrere med private Samlere. At Det kongelige Bibliotek i det hele har kunnet gaa sejrrikt ud af Kampen om de ovenfor behandlede Breve, var kun muligt takket være Hjælp fra Dr. med. A. C. Jurisch og Hustrus Legat, der i sin Fundats tager Sigte netop paa den Slags Erhvervelser.

NOTER

- (1) H. C. Andersens Levnedsbog. Paany udg. af H. Topsøe-Jensen, 1962, S. 49-50.
(2) Breve fra Hans Christian Andersen, II, 1878, S. 305. H. C. Andersen og Henriette Wulff, II, 1959, S. 156. – (3) Odense Bys Museer. Beretning 1958-59, S. 15; 1956-57,

- S. 12-13. - (4) H. Topsøe-Jensen: Omkring Levnedsbogen, 1943, S. 223. - (5) Om hende Nicolai Bøgh: Signe Læssøe, 1877. - (6) Breve til Hans Christian Andersen, 1877, S. 426-514. - (7) III, 1883, S. 184-86 og 223-24. - (8) Nordisk numismatisk årsskrift, 1949, S. 13-14. Jeg skylder Hr. Museumsinspektør Jørgen Balling, Møntsamlingsen, Nationalmuseet, Tak for Henvisning til denne Afhandling. - (9) Breve til HCA, S. 460. - (10) Nordisk numismatisk årsskrift, 1949, S. 14.
- (11) Dagbogen citeret i H. C. Andersen og Henriette Wulff, II, S. 46. - (12) Anderseniana, 2. R. V, 1961, S. 28-33. - (13) Breve fra HCA, I, S. 129-32. - (14) sst. I, S. 262. - (15) sst. II, S. 400. - (16) sst. I, S. 204. - (17) sst. I, S. 222. - (18) sst. I, S. 186 og II, S. 36. - (19) Breve til HCA, S. 479. - (20) Breve fra HCA, II, S. 247-48; Mit Livs Eventyr, II, 1951, S. 119. - (21) H. C. Andersens Brevveksling med Jonas Collin den Ældre, II, 1945, S. 34. - (22) Breve til HCA, S. 419-23. - (23) sst. S. 423-25. - (24) Samlede Skrifter, 2. Udgave, X, 1878, S. 112 og 245-49; V, 1877, S. 321-22. (25) Georg Nygaard: H. C. Andersen og København, 1938, S. 98-101. - (26) Andersen kalder den i Brevet for „Harfen der Barden“. Den fulde Titel er Die Harfe der Skalden. Andersen. Winther. Bjerregaard. Von Julius Thomsen. Berlin 1838. Om Bogen se H. Topsøe-Jensen: Omkring Levnedsbogen, S. 185-86. - (27) Breve fra HCA, I, 497-99. - (28) H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, I, 1933, S. 277-79.